

Jaromír Štětina

Ilustrace Myokard

U kanónu stál

Apokryfy z našich bitevních polí

≡ KNIHA ZLIN

U kanónu stál

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.knihazlin.cz
www.albatrosmedia.cz

☰ KNIHA ZLIN

Jaromír Štětina
U kanónu stál – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS MEDIA

hot history

Jaromír Štětina

U kanónu stál

Apokryfy z našich bitevních polí

Kniha o pradávne nejednotě českého národa

Kniha *U kanónu stál* obsahuje sedm povídek. Příběhy patří do dlouhé řady autorových válečných vzpomínek, se kterými se čtenář mohl setkat v časopisech, na sociálních sítích nebo v knihách. Především jmenujme povídkové sbírky *Sedmero královen*, *Vykradači hrobů*, *Gravitace* či *Století zázraků*, cestopisné vyprávění *S Matyldou v Afghánistánu*, reportážní knihu *Rošangol* (spolu s Petrou Procházkovou) nebo román *Pergameny*.

U kanónu stál se od předchozích knih liší. Příběhy jednotlivých povídek se neodehrávají kdesi, ve „válečných tramtáriích“, ale doma, na dnešním území Česka. Jako by chtěl autor poukázat na to, jak snadné je rozpoutat válku v zemi, kde k ní už dlouho nedošlo. V Česku už žijeme sedm desetiletí v míru. Tak proč nás tedy ten Štětina pořád straší válkou, říká si možná čtenář. Žijeme v hlubokém míru, v míru se topíme...

Dějištěm titulní povídky *U kanónu stál* je bitva u Hradce Králové. V nejkrvavější bitvě na našem území pruská armáda porazila rakouskou armádu pod velením Ludwiga von Benedeka. Jádrem povídky je rozhovor mezi vrchním velitelem Benedekem a slavným rakouským kanonýrem Jabůrkem. Bitva u Hradce Králové odstartovala evropský nacionalismus.

Děj povídky *Muzeum* umístil autor do Národního muzea, jehož fasádu rozstříleli sovětští vojáci. Autor byl, shodou okolností, v budově Národního muzea právě 21. srpna 1968, kdy si sovětská armáda udělala z budovy svůj cíl.

Povídku *Schlacht am Weissen Berg* autor psal s chutí. Stejně jako v povídce *Žižkův brácha* se

musel vyrovnat s jiráskovsko-nejedlovským narativem, a proto se povídka nejmenuje Bitva na Bílé hoře (v listopadu 1620), ale německy – *Schlacht am Weissen Berg*.

Hrdiny povídky *Stěp da stěp krugom* jsou vojáci Ruské osvobozené armády (ROA). Byli to vlasovci, kteří zachránili v době Pražského povstání Prahu před nacistickým bombardováním.

Povídka *Žižkův brácha* pojednává o bitvě u Sudoměře v roce 1420.

Bitva u Slavkova byla nejslavnější Napoleono-
vou bitvou. Bonaparte tehdy porazil ruského cara i rakouského císaře, právě tato bitva navozuje téma povídky *Bitva u Slavkova aneb Šest dcer generála Kutuzova*.

V povídce *Vyvrždění Slavníkovců* se autor vrací do roku 995, do temného středověku, kdy se český biskup Vojtěch vydává za pruskými pohany. Byli to pravděpodobně Přemyslovci, kdo Slavníkovce tehdy vyvrždil...

Jaromír Štětina

Člověk je dějinami vláčen, často i proti své vůli

*Rozhovor s autorem knihy Jaromírem Štětinou vedla
Pavlina Hájková*

Často říkáte, že u nás v Čechách žijeme už skoro sedmdesát let v míru, že se nám ještě nikdy nestalo, abychom tak dlouhou dobu žili mimo válečný konflikt. Co o tom soudíte? Proč se tak stalo?

Od dob praotce Čecha u nás neexistovalo tak dlouhé období míru. Jako by si Evropané konečně uvědomovali, kolik války napáchaly v Evropě škod a neštěstí. Sedmdesát let žijeme bez válek, protože se Evropané dokázali domluvit. Iniciátorem domluvy byla Evropská unie, u jejíhož vzniku stál Schumann a jeho Společenství uhlí a oceli. Neschopnost žít v míru dokazují i tyto povídky, zmiňující se o některých konfliktech, které u nás nastaly za posledních asi 1 000 let. Výjimkou je povídka o vlasovcích. Ti bojovali na sklonku WW2, kdy už bylo jasné, že se Evropa nedokáže ze staletého krveprolití vymanit bez vzájemné domluvy.

Zmiňujete tíhu samoty...

Samota může mít mnoho druhů. Může mít i podobu bázně. I hrdinové našich povídek se bojí. Bojí se i Jan Amos Komenský, když utíká do Lešna, bojí se hlavní hrdina povídky Štěpán z Koloděj, jehož tátu popravili na Staroměstském náměstí, bojí se profesor Karel Veliký, který si odskočil z povídky Muzeum do epizodní postavy v povídce *Schlacht am Weissen Berg*. Strach je předzvěstí zbabělosti.

Zažil jste někdy strach?

Ano. Taky jsem se o něm párkrát veřejně zmínil. Nejhorší nebyl strach ze zabití nebo z bolesti. Na vidinu zranění či smrti si zvyknete. Mnohem horší je strach z osamělosti, strach, který vás přepadne, když cítíte, že vidíte svět jinak než vaši vrstevníci. Nebo když pochopíte, že si vládnoucí moc myslí něco jiného. Občas jsem se vrátil z Čechenska do Moskvy. Byl jsem plný kacířských myšlenek a netajil jsem se tím. Psal jsem, co jsem viděl.

V těch dobách jsem ovšem po Tverské třídě chodil po chodníku na straně vozovky, netroufal jsem si jít v blízkosti temných vjezdů. Báł jsem se. Bohužel si myslím, že tento druh strachu prostupuje naše české dějiny. Je to strach veřejně říci, co si myslím. I dnes se bojíme...

Kdysi jsem do týdeníku *Rozhlas* napsal článek *Jak jsem byl třikrát zbabělý*:

Tuhle jsem narazil na staré přísloví: Někdy je lepší být minutu zbabělý než po věčnost mrtvý.

I šel jsem do sebe, abych si ověřil, nakolik má stará židovská moudrost pravdu.

V srpnu 1968 jsem celý týden chodil po Praze, vztekly, ponížený barbarstvím ruské armády, rozezlený zradou těch, kteří ji pozvali, a čekající na povel k odporu. Chodil jsem od tanku k tanku a mluvil s roztřesenými vojáčky, nemytými, unavenými, nevědoucími, kde jsou. V lepším případě byli přesvědčeni o tom, že brání Československo před právě nastávším útokem bundeswehru. Trikoloru, kterou kdosi na Václaváku rozdával, jsem si dal na klopou. U Jiráskova mostu mne zastavil ruský oficír, píchnul mi samopal do břicha a řekl: „Sundej to.“ Trikoloru jsem sundal a strčil do kapsy. Toť má zbabělost číslo jedna.

Druhou pak jsem zaznamenal v květnu 1977. V té době estébáci rozprášili, po takřka pěti letech úspěšné konspirace, pražskou překladatelskou skupinu, která se od roku 1972 zabývala zpracováním a distribucí tiskovin ze zahraničí i směrem ven. Byl jsem kolečkem toho poněkud těžkopádného, avšak fungujícího soustrojí v holešovickém Geologickém průzkumu. Měl jsem na starosti s několika kolegy rozmnožování. Byla to těžká práce. Xeroxy, počítače ani e-mail neexistovaly, každý papír evidovalo zvláštní oddělení podniku. V těch dnech jsme se věnovali překladům a rozmnožování Charty do Francie, do Španělska a do Portugalska. Agent StB nás prásknul a čtyři lidi ze skupiny byli zatčeni. Pro mne si přijeli autem do práce, odvezli

„Každodenní nenávisť mezi křesťany a muslimy je u nás bohužel pěstována jako způsob předvolebního boje. A nikdo nemůže vyloučit, že se může konfesní nepřítel proměnit v krvavou lázeň Bartolomějské noci.“

do kachlíkárny v Bartolomějské a několik hodin tvrdě vyslýchali. Když mne načechrali, předložili mi k podpisu vázací akt spolupráce. Odmítl jsem podepsat. Fajn. Dodnes mne to těší. Ale mám před očima způsob, jak jsem to udělal. Neřekl jsem jim: „Pánové, fízl nebudu, jděte s tím k čertu.“ Řekl jsem: „Soudruzi, nemohu s vámi spolupracovat, protože se na takovou práci necítím dost profesně zdatný. Ne, děkuji.“ Tak jsem jim to řekl.

V prosinci 1999 jsem s velkou skupinou čečenských partyzánů jako novinář v noci ustupoval z obklíčeného Grozného. Byli jsme unavení k smrti. Na široké louce jsme se dostali

do minometné palby federální armády. Kličkovali jsme jako zajíci, dělali klencáky, hlína z výbuchů nám padala na záda. Záchrana byla v lese. Od něj nás dělil příkrý hliněný svah. Drápali jsme se nahoru k záchrannému houští jak mouchy. Vedle mne jeden starý Čečenec rychle ztrácel sílu. Chtěl jsem ho popotáhnout, ale neudělal jsem to. Báł jsem se, že ztratím poslední zbytky své vlastní energie, která mne měla dostat z dostřelu. Přežili jsme to oba. Já s pocitem viny, o kterém on ani neví.

Hranice mezi statečností a bojácností je tenounká. Ten agent, co mne tehdy prásknul, je dodnes můj kamarád. Pod tlakem s nimi smlouvu podepsal, ale našel odvahu se mi po letech omluvit. Je jeho statečnost menší než jeho zbabělost? Staří Židé na takovou otázku odpověď nehledali. Nechali ji na každém z nás.

Zajímavé je členění textů jednotlivých povídek do krátkých subkapitolek... Proč takové uspořádání?

Nenazval bych to subkapitolkami. Použil bych výraz „výkřiky“. Nebo slovo statusy. Dnešní čtenář je zvyklý na krátké texty ze sociálních sítí. Nemělo by ho to překvapit.

V povídce *Schlacht am Weissen Berg* používá jeden z hrdinů výrazy jako „zdrhnout“ či „vzít roha“. To určitě nejsou barokní výrazy... Právě tak oslovuje Jaroslav z Trocnova svého bratra Žižku „brácho“, i když slovník 15. století takové slovo neznal (povídka *Žižkův brácha*).

Nemluvě o slovníku hrdinů povídky *Vyvrždění Slavníkovců*, která se odehrává před více než tisíci lety...

To určitě nejsou slova odpovídající oněm dobám, ale používám je úmyslně a provokativně. Hrdinové těchto příběhů promlouvají k dnešnímu čtenáři. Chtěl jsem, aby se tehdejší svědek konfliktu co nejvíce podobal současníkům a řekl jim, že se válka nevyhýbá nikomu, že jí nejsme ušetřeni ani v moderních dobách. Takové neologismy nacházíme i v jiných povídkách. Například hlavní hrdina povídky *Muzeum* (objevuje se epizodně i v povídce *Schlacht am Weissen Berg*) používá „moderní“ slovo „emigrace“. Tenkrát, v době po Bílé hoře, takové slovo neexistovalo. Lidi prostě utíkali, protože nemohli unést tíhu samoty, kterou jim přinášel habsburský režim.

Hrdinové povídek mluví jako lidi současní. A nejen mluví, oni taky přemýšlejí jako současníci. I když je dělí staletí, jsou pořád jeden živočišný druh.

Některé vaše postavy se dokážou pohybovat časem. Některé dokonce proti proudu času. Tak profesor Karel Veliký z povídky *Muzeum* se mihne v příběhu *Schlacht am Weissen Berg*, který se odehrává zhruba o 350 let dříve. Proč své hrdiny necháte, aby se trmáceli dějinami? Nevzniká tím nesrozumitelný literární guláš?

Dělám to úmyslně. Abych zdůraznil, že nás v Evropě, v Čechách, v proudu dějin spojují dlouhodobě stejné zásady, stejné zvyky, stejné

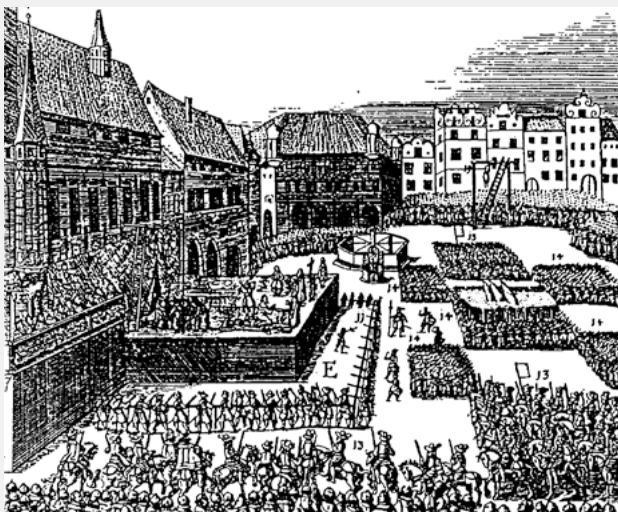
zlozvyky... Schopnost být statečný nebo být zbabělý se projevovala v době Komenského i v době Bílé hory. Existovala i za komunismu, existuje i dnes.

V povídce *Schlacht am Weissen Berg* zmiňujete, jak Jan Amos Komenský přišel během bojů Poláků se Švédy o celou svoji knihovnu a rukopis *Slovníku českého jazyka*, na němž pracoval 40 let. Zmiňujete se v povídce i o tom, že se Komenský pokusil rukopis zachránit. Vykopal uprostřed obývacího pokoje jámu, do níž zabalené rukopisy uložil. Rukopis zaházel hlínou, aby jej požár domu nezničil...

Kdysi jsem napsal povídku o čečenském lékaři, který si vyhloubil uprostřed podlahy svého domu v Grozném jámu, kam skákal vždycky, když ruská letadla začala bombardovat. Viděl jsem tu jámu na vlastní oči. Považoval jsem za výraz zoufalství, kvůli bombám ničit parkety ve svém obýváku.

V povídkách *Schlacht am Weissen Berg* a *Žižkův brácha* se čtenář dozví o náboženské nesnášenlivosti oněch dob. Setkáváte se s ní i dnes?

S náboženskou nesnášenlivostí se setkávám dnes a denně. V Česku stále častěji. Jestliže byla v minulosti nesnášenlivost ve věcech víry nesnášenlivostí *sensu stricto*, je dnešní nepřízeň nesnášenlivostí *sensu latioro*. Kdysi byly deklarovanou příčinou válek spory mezi evangelíky a katolíky, dnes už jsou to spory mezi konfesemi obecně, jak se o tom zmiňuje profesor Halík.

„... při oné exekuci (21. 6. 1621) byl popraven i Nathanael Vodňanský, předek mého přítele Jana Vodňanského... Neslyšel jsem ale nic o tom, že by se kvůli tehdejšímu politickému protivenství dnešní Jan Vodňanský a Tomáš Czernin (potomek Heřmana Czernina, který seděl na tribuně a přihlížel popravě 27 českých pánů) sváрили.“

Setkáte se s nenávisťmi mezi buddhisty a konfuciány nebo mezi animisty a křesťany. Největší a každodenní nenávisť (*sensu latioro*) je však mezi křesťany a muslimy. Bohužel je u nás pěstována jako způsob předvolebního boje (například předsedou SPD Tomiem Okamurou). Nikdo u nás nemůže vyloučit, že se může konfesní nepřízeň proměnit v krvavou lázeň Bartolomějské noci.

Bitva na Bílé hoře
(Schlacht am Weissen
Berg), 8. 11. 1620

O popravě na Staroměstském náměstí se na webu zmiňuje i český šlechtic Tomáš Czernin. Píše: *„Můj předek Heřman stál proti Kryštofu Harantovi v době Stavovského povstání. Kryštof zemřel rukou kata, Heřman na exekuci hleděl z tribuny. Přesto si byli blízcí.*

Vím, že zde stojím jako potomek muže, který stál s Kryštofem Harantem na opačných pólech tehdejší politické scény. Jako potomek Heřmana Czernina, který seděl na tribuně a přihlížel popravě 27 českých pánů, mezi nimi i Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic.

Jsem přesvědčen, že navzdory zažitě představě nesmiřitelných protivníků, si tito dva lidé byli neobyčejně blízcí. Byli spřízněni rodem. První žena Kryštofa Haranta, s níž měl dvě děti, byla Heřmanova sestra Eva Czerninová, a Heřman byl tedy jeho švagrem.

O mnoho později se Heřman oženil s druhou Harantovou ženou, jeho vdovou Annou Salomenou a – sám bezdětný – se postaral o ni a tři Kryštofovy děti. Byli spřízněni svým zájmem o cizí země a službou císaři. Byli ve své době významnými postavami českého společenského života. Dva muži, kteří vykonali ve své době

úžasnou cestu po Středomoří a podali o ní neméně úžasnou zprávu.

Nemohu se ubránit dojmu, že to byla spíše tragická souhra okolností, která rozbila rodinu a přátelství.

Odpusťte mi asi trochu nepřípadnou paralelu k dnešním dnům, kdy poslední volba prezidenta republiky rozhádala rodiny. I postoj k očkování působí rozkol i mezi přáteli.

Oč více mohla rozeštvat dva muže, kteří si byli blízcí, dramatická doba blížící se třicetileté války.

Mějme v tom duchu na paměti, že rodina a přátelství je víc než moc a politika. A zatímco z rodiny a přátelství rostou plody radosti, moc a politika může přinést zmar a zkázu.

Pan Czernin vidí dnešek prizmatem historických událostí. Postupuje stejně jako vy v celé této knize. Proč to děláte?

Protože máme zájem na tom, jak funguje dnešní česká společnost. Taky ve svých úvahách přemýšlíme o tom, jak dnešní nemocnou a znesvářenou společnost uzdravit. Mimochodem při oné exekuci byl popraven i Nathanael Vodňanský, předek Jana Vodňanského, mého přítele. Neslyšel jsem nic o tom, že by se kvůli tehdejšímu politickému protivenství dnešní Jan Vodňanský a Tomáš Czernin svátili. A mohli by to na sebe své prapředky vytahovat.

Ve „vlasovecké“ povídce *Stěp da stěp krugom* píšete o Ruské osvobozené armádě (o ROA, o vlasovcích) a přisuzujete jim podíl

na osvobození a záchraně Prahy v době Pražského povstání v květnu 1945. Není to poprvé, co se rozepisujete o Ruské osvobozené armádě. Nedávno vyšla v nakladatelství Zeď vaše kniha *Sedmero královen*, kde se vlasovci podrobně zabýváte. Odkud se bere vaše fascinace Ruskou osvobozenou armádou? V této povídce píšete o majorovi Kostěnkovi, který přijel do Prahy o dva dny dříve než tanky Vlasova. Major Kostěnko byl fiktivní postava?

Nezapomeňte, že jsem v Rusku žil a pracoval jako novinář deset let. Zním Rusko jako své boty. Už dávno jsem pochopil, že dnešní Rusko (myslím tím Kreml) vyznává doktrínu generála Gerasimova. Ten, v době, kdy byl náčelníkem ruského generálního štábu, vymyslel, že dobře zvolené slovo může být účinnější než rakety či tankové armády. Lež se stala kremelskou doktrínou. Je nebezpečná, rozbíjí jednotu našich obranných struktur. Bolševici a postbolševici používají lež i při objasňování role ROA. Major Kostěnko byl reálná postava, doložená historiky. Skutečně přijel na Smíchov ve svém tanku s nápisem: „Smrt Hitlerovi! Smrt Stalinovi!“

Právě tak byl skutečnou postavou velitel Pražského květnového povstání generál Kutlvašr. Komunisti ho po válce posadili na mnoho let do těžkého žaláře ve snaze úplně jeho jméno vygumovat z historie.

V povídce *Schlacht am Weissen Berg* se zmiňujete o Albrechtovi z Valdštejna. Jestli se

nemýlím pocházíte z jeho velkovévodského panství...

Ano, prožil jsem dětství na Frýdlantsku. Když jsem při psaní narazil na Valdštejnovo jméno, proletěly mi hlavou útržky vzpomínek:

Byl jsem venkovský kluk. Učil jsem se od kamarádů. Pásl jsem s nimi krávy. Byla nám zima. Naučili mne strčit bosé nohy do čerstvého kravince.

„Letos se přemnožili chrousti“, řekl soudruh ředitel školy Koutský. „Musíme je ničit, aby nám nezpůsobili velké národohospodářské škody.“

My děti jsme věděly, jak jsou chrousti zhoubní. Skoro jako mandelinka bramborová.

Chrousty ničil na dvoře školy v Úpici školník pan Roubal. Poléval je vařící vodou z kotle. Děsně to smrdělo. Chrousty jsme používali v soutěži: kdo chrousta udrží déle v ústech. Chroust v puse škrábal. Nejstatečnější kluci vydrželi i celou minutu. Poulili oči, šklebili se, ale vydrželi. Nejlepší byli Honza, Franta a Lukáš. S mandelinkou bramborovou taková sranda nebyla. Mandelinka je určitě krásnější než chroust. Je žlutočerně pruhovaná, ale je příliš malá pro tento druh sportu.

Ve Višňové (dříve Weigsdorf) ve firmě JUTA pracovaly v přádelně jeptišky. Byly to voršilký. Byla s nimi legrace. Přestěhovali je sem z Liberce. Že prý z nějakého kláštera. Bydlely v závodní ubytovně. Proti prachu přádelny si čepce potahovaly igelitem. Jedna z nich se jmenovala Anna. Honza s Frantou na ní pokřikovali:

*Zemřela jeptiška v kokrheli,
mniši jí plácali po prdeli.*

Anna se nezlobila, smála se. Byla to veselá kopa. Jednou se dokonce zúčastnila chroustí soutěže. Vyhrála s časem dvě minuty. „Jste vítěz, sestro Anno,“ řekl uznale Franta.

Ředitelem višňovského závodu JUTA byl soudruh Š. Věděl, že vzdělání národa je důležité – vyčlenil z přádelny čtyři jeptišky a poslal je kolegovi Koutskému na výpomoc. Velitelem úderky jmenoval sestru Annu.

Ředitel Koutský ihned zařadil čtveřici řádových sester do týmu školníka Roubala.

Jeptišky pod vedením sestry Anny se snažily. Vařily kotle vody, polévaly chrousty, vyvážely mrtvý hmyz na skládku za školou. „Nad námi žádní chrousti nemohou zvítězit,“ řekla údernice Anna. Lila na brouky další a další hektolitry vřící vody. „Soudružko Anno, máte velké zásluhy o vzdělání žactva,“ řekl jednou ředitel Koutský. „A vaše kolegyně taky. Přednesu okresnímu výboru návrh na vaše vyznamenání.“

Chroustů přibývalo. Sežrali, co mohli. Zdálo se, že školník Roubal ani okresní výbor nemají naději. „Ty holky jsou k nezaplacení,“ řekl školník Roubal. „Jinak nás ty zasraný brouci už dávno zblajzli.“

Chrousti vlezli všude. Dokázali prokousat síť v oknech, vlézt v tisícíhlavých zástupech do školní kuchyně, vyhnali žáky ze tříd. Vrhli se na tým školníka Roubala. „Nechte toho,“ křičel školník Roubal. „To lechtá.“

Smály se kolegyně sestry Anny, smála se sestra Anna: „To lechtá.“ Chrousti ševelili všude. Pokrývali lůžka, podlahu, stěny školy. Šustili nožičkami. Ty mrchy vlezly všude. Do rukávů, do nohavic, do uší, do očí lidí i zvířat, do všech tělesných dutin. Šimralo to.

Ředitel závodu JUTA soudruh Š. přijel zkontrolovat jednotku školníka Roubala. Chrousti ho pokryli od hlavy až k patě.

Príval chroustů nešel zastavit. Rodily se tisíce a tisíce nových brouků. Chrousti obsadili Višňovou. Všichni se škrábali. Miliony chroustích nožiček lechtaly obyvatele. Celá vesnice se drbala a smála. Proud chroustů se valil údolím Smědé až k Frýdlantu.

„Prcháme,“ vydal povel soudruh Š.

Jednou přijeli frýdlantští estébáci či esenbáci do Pertoltic, kde bydleli babička s dědou a dědu zatkli. Moc si dovolil: vyučoval na vsi angličtinu. Měl dobrou basu – dělal zahradníka v policajtovně na náměstí ve Frýdlantu. Ve dne se staral o kytky a chodil k Bílému beránkovi na pivo, v noci ho zamykali v cele. Děda byl podezřelá osoba. V době, kdy všichni utíkali před Hitlerem do Ameriky, on se z Ameriky vrátil do Československa. Žil v Americe asi dvacet let. V Chicagu mu patřila slavná hospoda Praha. Narodila se tam moje maminka. V době prohibice děda kšeftoval s kořalkou a s cigaretama jako správný hospodský. Jela po něm FBI. Musel z Ameriky zdrhnout i s celou rodinou.